

Hanna Filipkowska

Z prac Pracowni literatury okresu Młodej Polski

Biuletyn Polonistyczny 18/4 (58), 41-43

1975

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez **Muzeum Historii Polski** w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

32. doc. dr hab. Marian Stępien (UJ)
33. doc. dr hab. Stefan Treugutt (IBL)
34. doc. dr hab. Alina Witkowska (IBL)
35. prof. dr Jan Kazimierz Zaremba (UŚl.)
36. prof. dr Bogdan Zakrzewski (UWr.)
37. prof. dr Czesław Zgorzelski (KUL)
38. prof. dr Jerzy Ziomek (UAM)
39. prof. dr Maria Żmigrodzka (IBL)
40. prof. dr Stefan Żółkiewski (IBL)

Z PRAC PRACOWNI LITERATURY OKRESU MŁODEJ POLSKI

W dniach 27-28 lutego 1975 r. w Instytucie Badań Literackich w Warszawie odbyło się otwarte zebranie Pracowni Literatury Okresu Młodej Polski poświęcone zagadnieniom komparatystyki i zatytułowane: "Studia porównawcze nad kulturą modernistyczną".

W obradach udział wzięli przedstawiciele ośrodków uniwersyteckich zainteresowani wymienioną problematyką. Wygłoszono ogółem siedem referatów, w tym dwa dotyczące historii sztuki, przygotowane przez zaproszonych do uczestnictwa w zebraniu specjalistów w tej dziedzinie.

Hanna F i l i p k o w s k a w referacie pt. " » Sztuka dla sztuki« w Polsce i we Francji" skoncentrowała się na podobieństwach typologicznych polskiej i francuskiej wersji teorii "sztuki dla sztuki" i jej funkcji w rozwoju procesu literackiego, a przede wszystkim na jej znaczeniu w formowaniu się przełomu modernistycznego w Polsce i w innych krajach europejskich. Analizując założenia "sztuki dla sztuki", popularyzowane zwłaszcza w pismach Miriama i Przybyszewskiego, autorka referatu wskazała również na motywy myślowe nie znane wersji francuskiej tego hasła, a wynikające z rywalizacji z koncepcją polskiej literatury narodowej ukształtowaną w warunkach rozbiorowych.

Wypowiedź Jana Z i e l i ń s k i e g o - "Młodopolska recepcja Blake'a", zawierała przegląd artykułów, not i wzmianek oraz towarzyszących im przekładów, a także sygnalizowała, nieliczne zresztą, inspiracje twórczością angielskiego poety w dorobku artystycznym Młodej Polski. Młodopolską recepcję Blake'a skonfrontował referent z recepcją angielską oraz z ogólnymi tendencjami modernizmu, wskazując, iż tym, co w największym stopniu fascynowało polskich wielbicieli Blake'a, była przystawalność licznych elementów jego życia i twórczości do panującego ówczesnie wzorca osobowości artysty.

Jan Józef L i p s k i, mówiąc o "Ekspresjonizmie polskim i niemieckim", scharakteryzował ten prąd jako zjawisko w literaturze europejskiej w sposób

szczególny związek z licznymi i centralnymi tendencjami kultury niemieckiej. Podkreślając "niemieckość" ekspresjonizmu, referent polemizował z teorią prostych wpływów i zapożyczeń, zgodnie z którą ekspresjonizm polski jest traktowany jako wtórny wobec niemieckiego. Zdaniem referenta, ekspresjonizm polski wyrósł z pogranicza kulturowego uformowanego na styku obu kultur etnicznych, na którym to pograniczu wartości wyrosłe z ducha i tradycji niemieckiej zostały zaakceptowane i włączone w obieg sztuki polskiej, zwłaszcza przez pisarzy odznaczających się znajomością kultury niemieckiej.

Elżbieta G r a b o s k a w referacie sabytułowanym "Dom artysty" rozważała - na przykładzie Czerwonego Domu Morrisa i domu Goncourtów przy Boulevard Montmorency w Paryżu - problem artystycznej samowiedzy twórców, którzy w obrębie własnego domu kształtują zadal nowoczesnego warsztatu pracy. Czerwony Dom określał program romantyczny, którego Morris pozostawił ślady zarówno w swej pracy literackiej, jak w różnorodnej działalności "eksperymentatora" na terenie plastyki, organizacji życia artystycznego i reform społecznych. Współczesne The Red House, rozbudowane estetycznie w. Patera wydają się koncepcją zbieżną z programem Domu twórcy wszechstronnego, który Morris kształtował przez całe życie. Nie dokończona, szkicowa rozmyślania Patera o House Beautiful są jednocześnie ogólnym zarysem programu Morrisowskiej utopii z dokumentalistycznym warsztatem pracy pisarzy i konserwatorów - braci Goncourt.

Referat Romana Z i m a n d a "Apollon Głinający ścigający" był rekonstrukcją w dziedzinie całkowicie w Polsce zaniedbanych studiów komparatystycznych nad modernizmem polskim i rosyjskim. Przynosił porównanie szaty graficznej czasopism modernistycznych i czasopism antymodernistycznego przełomu ("Życie", "Chimera", "Lexus", "Rocznik", "Mir Iskusstwa", "Apollon") oraz wybranych zagadnień z typizującą ich teorią problematyki. Główny referent omówił charakterystyczną dla polskiego i rosyjskiego modernizmu - chociaż tu i tam na innych przesłankach opartą - dyskusję wokół "swobodości" i "obecności" sztuki. W Rosji dyskusja ta znajdowała oparcie w poczuciu odrębności kulturowej Rosji wobec Europy, w Polsce (gdzie poczucie jedności z Europą było niewątpliwe) była politykowaną zadaniową stawiarymi sztuce w warunkach niewoli narodowej.

Jarina W i e r o ś l a s k a w referacie "Książka jako przedmiot sztuki" mówiła o modernistycznym przewrocie w dziedzinie zdobnictwa książek, czasopism i wydawnictw dziecięcych. Była to, zdaniem referentki, jedna z form realizacji postulowanej wówczas reformy życia poprzez sztukę i przekształcenia ludzkiego środowiska w harmonijną całość artystyczną. Kariera drzeworytu i nowoczesnych technik ilustracyjnych, dbałość o kształt okładek, format, barwę papieru, wprowadzenie ornamentyki o motywach symbolicznych - to

efekty dążeń do wydania książki czy czasopisma, które byłyby dziełami sztuki. W wydawnictwach dziecięcych wyeksponowanie ilustracji przy ograniczeniu tekstu, eliminacja dydaktyki na rzecz fantastyki miały na celu zarówno wychowanie estetyczne, jak rozbudzenie ogólnej wrażliwości dziecka - potencjalnego nowego odbiorcy sztuki.

Referat Bożeny Wojnowskiej "Ruskinizm w Młodej Polsce" przynosił rekonstrukcję inspirowanego przez myśl Ruskina programu kultury. W rekonstrukcji młodopolskiego ruskinizmu oparła się referentka na analizie następujących motywów myślowych: 1) motywu estetyczno-humanistycznej krytyki kultury mieszczańskiej, ze szczególnym uwzględnieniem społecznych przesłanek tzw. "sztuki stosowanej", 2) motywu założeń estetyczno-antropologicznych tkwiących w tworzeniu dyrektyw oraz praktyki stylowej tego ruchu, a także 3) na analizie programu kulturowego, z uwzględnieniem takich jego części składowych, jakimi były: pogląd na misję sztuki w kulturze oraz pogląd na sztukę jako całość, zawarty w postawie wobec sztuki ludowej.

Dr Hanna Filipkowska

SPRAWOZDANIA Z PODRÓŻY NAUKOWYCH

Sprawozdanie z pobytu naukowego we Francji

W okresie od 30 września do 22 grudnia 1974 r. przebywałam we Francji na stypendium VI Sekcji École Pratique des Hautes Études. Celem pobytu było zebranie materiału dla dokumentacji literatury polskiej i polskiego życia literackiego w okresie II wojny światowej.

Poszukiwania ograniczyłam do trzech bibliotek paryskich, posiadających bogate zbiory polskich czasopism emigracyjnych i polonijnych, wydawanych w czasie wojny we Francji i w innych krajach: Bibliothèque Nationale, Biblioteki Polskiej i Bibliothèque de Documentation Internationale Contemporaine (Nanterre).

Korzystając ze zbiorów tych bibliotek opracowałam 42 czasopisma polskie, wydawane w okresie od 1 września 1939 do 8 maja 1945 (w tym dwa dzienniki: "Narodowiec" i "Wiarus Polski") - których brak w bibliotekach krajowych. Warto nadmienić, iż w ostatnich dniach pobytu udało mi się dotrzeć do nie zanotowanego w katalogach Bibliothèque Nationale, a istniejącego w jej magazynach, jedynego w Paryżu rocznika 1944 "Wiarusa". Niestety, nie zdążyłam go już opracować.

Dotarłam m.in. do 28 polskich czasopism konspiracyjnych, w większości